

กลุ่มภารกิจจดหมายเหตุและสารนิเทศท้องถิ่น

สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยแม่โจ้

NORTH CLIPPING 2554/ 00143

ชื่อหนังสือพิมพ์	วันที่	ปีที่	ฉบับที่	หน้า
เชียงใหม่นิวส์	18 ส.ค. 2554	20	7184	5

ร้อยเรื่อง
เมืองล้านนา
ปีที่ ๑๓

ตำนานน้ำเชียงใหม่

แม่

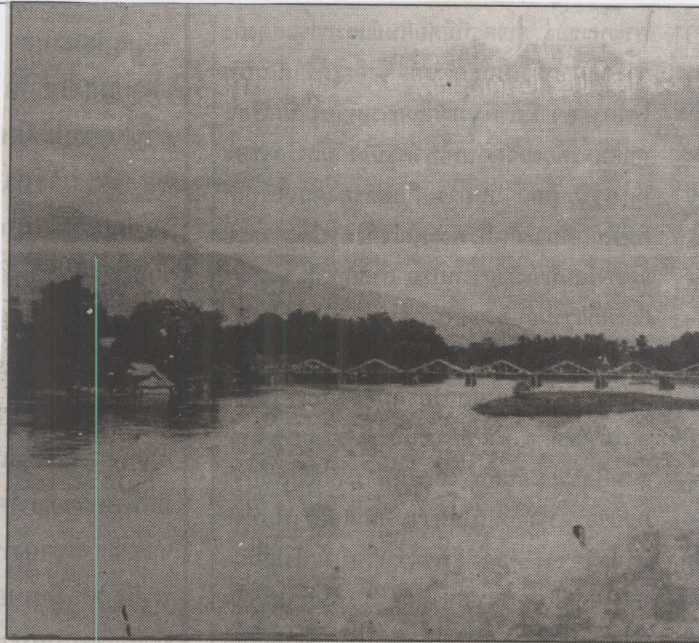
น้ำปิง หรือ ลำน้ำแม่ริมฝั่ง นับเป็นสายน้ำสำคัญมาแต่อดีตนับร้อยปี แม่น้ำปิงแห่งนี้ในอดีตเป็นเสมือนประตูสู่อาณาจักรล้านนา เคยเป็นเส้นทางคมนาคมสายหลักสายเดียวที่เปิดรับวัฒนธรรม สินค้าและการเดินทางติดต่อจากดินแดนทางตอนใต้ จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์สมัยที่อาณาจักรในดินแดนล้านนายังไม่รุ่งเรือง

มีหลักฐานว่า พระนางจามเทวีได้เสด็จตามลำน้ำปิงขึ้นไปครองเมืองหริภุญชัย อันเป็นอาณาจักรที่ก่อร่างและรุ่งเรืองขึ้นมาเป็นอันดับแรก ก่อนที่พระยามังรายมหาราชจะสถาปนาเมืองนพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่ขึ้นในเวลาต่อมา เรื่องราวการเดินทางของพระนางจามเทวีที่ทวนสายน้ำปิงสู่อาณาจักรหริภุญชัยยังคงเป็นตำนานของแม่น้ำแม่ปิงมาจนทุกวันนี้ โดยเฉพาะที่แก่งอาบนาง อันเป็นแก่งน้ำใหญ่กลางสายน้ำปิง ซึ่งเล่าขานกันมาว่าเป็นสถานที่ซึ่งพระนางจามเทวีได้อธิษฐานขอน้ำศักดิ์สิทธิ์มาชำระร่างกาย จึงเกิดเป็นน้ำพุขึ้นมาจากสายน้ำปิง ที่แห่งนี้จึงได้ชื่อว่า “แก่งอาบนาง” มาจนปัจจุบัน

ความสำคัญของแม่น้ำปิงที่คนสมัยก่อนใช้

ชื่อหนังสือพิมพ์	วันที่	ปีที่	ฉบับที่	หน้า
เชียงใหม่นิวส์	18 ส.ค. 2554	20	7184	5

เป็นเส้นทางติดต่อค้าขายยังคงมีมาหลายยุคสมัย แม้ว่าในสมัยนั้นการเดินทางในลำน้ำปิงจะเป็นหนทางเดียวที่สะดวกกว่าการเดินทาง แต่การเดินทางในลำน้ำปิงจะต้องผ่านเกาะแก่งน้ำที่เชี่ยวกรากมากมาย แม้สายน้ำปิงจะรินไหลผ่านแก่งหิน ชวนเขามาเป็นเวลายาวนานนับร้อยปี ผู้คน ชุมชน อาณาจักรริมสายน้ำปิงก่อเกิดขึ้นและล่มสลายไปมากมายแล้ว แต่คำกล่าวที่ว่า “ผู้คนผ่านมาแล้วก็ผ่านไป แต่ชุมชนสายน้ำยังคงอยู่” ดูเหมือนว่าจะเป็นคำกล่าวที่ยั่งยืน สายน้ำแม่ปิงและตำนานการล่องแก่งที่เชี่ยวกรากยังคงเป็นอดีตที่ไม่อาจลืมเลือนไป

เมื่อมีการเดินเรือในแม่น้ำปิง ก็จำเป็นต้องมีท่าเรือหรือท่าน้ำ เกิดขึ้นหลายแห่งในเชียงใหม่ ซึ่งแบ่งออกเป็นประเภทต่างๆ ดังนี้

1. ท่าน้ำสำหรับขนขึ้นไม้ซุง เป็นท่าน้ำของผู้ที่มีโรงเลื่อยส่วนตัวทำการแปรรูปไม้ท่อนเพื่อใช้ในการก่อสร้างบ้านเรือน หรืออาจจะชักลากไม้ขึ้นเก็บไว้เพื่อขายให้กับบริษัทต่างๆ ซึ่งไม่ได้รับสัมปทานจากทางราชการ ไม่เหล่านี้อำนาจมาในรูปแบบของแพประกอบด้วยไม้ซุง จะจอดเฉพาะท่าของแต่ละเจ้าของ เช่น ท่าน้ำพ่อเลี้ยงหม่องผ่อ ท่าน้ำพ่อเลี้ยงน้อยแก้ว ท่าน้ำขุนกัน ท่าน้ำเจ็กแก้ว ท่าน้ำเจ็กภูเทียม และท่าจักรของหมอเอ็ม.เอ.ซิค เป็นต้น

2. ท่าน้ำสำหรับขนขึ้น-ขนส่งสินค้า เรือสือคือซึ่งเป็นเรือขนาดเล็กกว่า แม่ปะ

จะจอดเคียงคู่กันไปเสมอ ทำจอดท่าน้ำฝั่งโน้น ฝั่งนี้แล้วแต่จะตกลงกันไว้กับผู้รับเหมา แต่ที่เห็นจะคึกคักและทำใหญ่นั้นคือ ท่าน้ำไปรษณีย์ท่าสะต๋อยท่าวัดเกต และท่าศาลา เป็นต้น สินค้าที่ขึ้นลง ณท่าไปรษณีย์หรือท่าน้ำสถานนั้น ตั้งอยู่ที่ว่าการอำเภอเมืองเชียงใหม่ (ปัจจุบันเป็นโรงเรียนคำเที่ยงอนุสรณ์) คือผ้าชนิดต่าง ๆ เครื่องเหล็ก เครื่องมือ ชั่ง เหล้าฝรัง อาหารกระป๋อง ของกินของใช้และเครื่องอุปโภคบริโภคต่าง ๆ ในขณะนั้นนครเชียงใหม่ยังอยู่ในสภาพของประเทศราช อาหาร

ชื่อหนังสือพิมพ์	วันที่	ปีที่	ฉบับที่	หน้า
เชียงใหม่นิวส์	18 ส.ค. 2554	20	7184	5

การกินจึงค่อนข้างจำกัดและขาดแคลนมาก การบุกเบิกที่ดินเพื่อทำไร่ ทำนา และทำสวน จึงไม่มากนัก เว้นแต่การปลูกต้นหมากพลู และปล่อยครั้งตามต้น จำปา สินค้าที่นำไปขายหาเรื่อล่อง จึงได้แก่ ครั้ง หมาก พริกแห้งและของป่าเท่านั้น สินค้าที่เหนือจากนี้มีราคาสูงคือ ผืน ซึ่งบรรดาพ่อค้าชาล่องจะนำผืนลงไปด้วย ทั้งที่กฎหมายได้ตราขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 2 ว่า “ห้ามซื้อ ห้ามขายผืนและห้ามสูบผืน (พ.ศ.2345)”

ในสมัยนั้นเรื่องยาเสพติด เช่น กัญชา ยุคนั้นมีวางขายตามท้องตลาดอย่างเปิดเผย ขายเป็นมัดเล็กๆ ผู้ที่ต้องการสูบกัญชาก็สามารถนำเข้าไปสูบในโรงสูบผืนได้ ไม่ผิดกฎหมายแต่ประการใด โรงสูบผืนสมัยนั้นมีอยู่ 3 แห่ง คือโรงสูบผืนตรอกเล่าโจ้ว โรงสูบผืนประตูแดงและโรงสูบผืนหลังโรงหนังดงเฮง เจ้าหน้าที่กรมสรรพสามิตเป็นผู้จำหน่ายผืนแก่ผู้เข้าไปสูบของรัฐบาลและเอกชน เรียกว่า “ผืนเถื่อน”

3.ทำน้าต้อนรับเจ้านาย ทำน้าจะเป็นทำผูกขาดใช้เฉพาะเจ้านาย เป็นทำขึ้น-ลงและจอดเรือของเจ้านายเท่านั้น ซึ่งมีบันทึกการเดินทางเสด็จมาเยี่ยมนครเชียงใหม่ของพระราชชายาเจ้าดารารัศมี เมื่อปี พ.ศ.2451-2452 ซึ่งเป็นการเตรียมการรับเสด็จทางเรือพระที่นั่งตามลำน้ำปิง ซึ่งเป็นเรื่องใหญ่และสำคัญยิ่งในสมัยนั้น ข้าหลวงประจำนครเชียงใหม่(เทียบเท่าผู้ว่าราชการจังหวัด) ต้องสนองคำสั่งจากกระทรวงมหาดไทย ทำการสำรวจพื้นที่ ออกคำสั่งถึงนายอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ท้องที่ที่ขบวนจะเสด็จผ่านโดยการเกณฑ์แรงงานราษฎร ดัดไม้ซาง ไม้บงและฟาง เพื่อทำประรำชั่วคราว ต้อนรับขบวนเรือของพระราชชายาเจ้าดารารัศมีที่จะจอดพักค้างคืน

4.ทำน้าสำหรับเจ้านายอาบน้าดำหัว ทำน้าจะจัดขึ้นเป็นกรณีพิเศษ ในวันสงกรานต์หรือวันสังขารล่อง ซึ่งเป็นประเพณีที่คนพื้นบ้านจะรักษาไว้อย่างเคร่งครัด โดยการนำของเจ้าผู้ครองเมืองในยุคนั้น พระยาอนุบาลพายัพกิจได้บันทึกไว้ว่า ตามที่ได้สืบถามผู้สูงอายุในเชียงใหม่ว่าขณะที่ พระเจ้าอินทวิชยานนท์ เป็นเจ้าครองเชียงใหม่อยู่นั้น เมื่อถึงวันสงกรานต์ล่อง (วันมหาสงกรานต์) พระเจ้าอินทวิชยานนท์แต่งองค์เสด็จแต่เช้าลงจากคุ้มหลวงกลางเวียง ซึ่งมีบริเวณประมาณหน้าศาลากลางจังหวัด (หลังเดิม) ประทับแคร่หาม มีขบวนแห่ ม้อง กลอง พร้อมด้วยเจ้านาย พระญาติราชวงศ์ ข้าราชการบริพารตามเสด็จออกจากคุ้ม มุ่งหน้าไปตามประตูช้างเผือกเลียบคูเวียงลงไปจนถึงทำน้าเจดีย์งาม ในบริเวณนั้นเคยมีคุ้มของเจ้านายอยู่ทางด้านเหนือและใต้

เมื่อขบวนแห่ถึงพร้อมแล้ว พระเจ้าอินทวิชยานนท์จะเสด็จลงสู่ที่ประทับ ซึ่งจัดไว้กลางแม่น้ำปิงทางสะพานเชือก ที่ประทับนั้นทำด้วยไม้มะเดื่อ เรียกว่า

ชื่อหนังสือพิมพ์	วันที่	ปีที่	ฉบับที่	หน้า
เชียงใหม่นิวส์	18 ส.ค. 2554	20	7184	5

“ป่องเตื่อ” เมื่อเสด็จถึงป่องเตื่อแล้ว ลงสรงน้ำดำหัวในแม่น้ำปิง ขึ้นจากน้ำแต่งองค์แล้ว เจ้านาย พระญาติ พระวงศ์ ลงโปรดน้ำข่อยวยพร โอกาสเดียวกันนั้น ชาวละแวกบางส่วนมากมีภูมิลำเนาอยู่ในอำเภอแม่สะเรียงและท้องที่อื่นของแม่ฮ่องสอน ลงไปเฝ้าถวายดอกเอื้องแซะ ยาสูบและกลองยาสูบ ซึ่งท่านจะทรงสุบยาหลังจากที่ถวายให้แล้ว ณ ที่นั้น ของถวายอีกอย่างหนึ่งได้แก่ ชิง ซึ่งพระเจ้าอินทวิชยานนท์ทรงเคี้ยวแล้วฟันใส่พานพวกกะพวกยาง ที่มาเฝ้า ซึ่งพวกนั้นนิยมว่า ฟันทุกซี่ฟันภัย ทำไร่นาได้ผลดี เสร็จพิธีแล้วเสด็จขึ้นประทับแรมที่ตามถนนวิชยานนท์ ผ่านไปทางตลาดออกสู่ถนนท่าแพ พ่อค้า คหบดี คนเฒ่าคนแก่ หรือผู้ที่มีความปรารถนาจะรดน้ำ พระเจ้าอินทวิชยานนท์ก็ทรงรับด้วยความยินดี แล้วชวนแห่ก็วกไปตามถนนท่าแพถึงกลางเวียงแล้วเลี้ยวขวาเลยไปทางคุ้มหลวงเป็นอันเสร็จพิธี

ชื่อหนังสือพิมพ์ เชียงใหม่นิวส์	วันที่ 18 ส.ค. 2554	ปีที่ 20	ฉบับที่ 7184	หน้า 5
------------------------------------	------------------------	-------------	-----------------	-----------

5.ทำน้าเพื่อชักน้ำขึ้นในการเกษตรกรรม เนื่องจากแม่น้ำปิงในยุคนั้น ยังไม่มีเขื่อนหรือฝายกั้นน้ำแต่อย่างใด น้ำจึงไหลเชี่ยวอยู่ในร่องน้ำตลอดทั้งปี จึงมีชาวบ้านได้ทำหลุก (ระทัด) ติดอยู่ทั้งสองฝั่ง จะสร้างห่างจากฝั่งหรือติดฝั่งสุดแล้ว แต่น้ำไหลผ่าน แกนกลางของหลุกจะทำด้วยแก่นไม้ ส่วนประกอบอื่นเป็นไม้ไผ่ทั้งสิ้น น้ำจะไหลพัดเอาตะไคร้ที่ติดกับไม้ไผ่วงกลมที่เจาะเป็นกระบะบอกไว้ พอถึงตอนบนก็เก้น้ำใสราว ลงสู่ท่อไม้ไผ่ที่เจาะทะลุปล้อง ทำให้น้ำไหลลงสวนผักที่ชาวบ้านปลูกไว้บนฝั่งน้ำทั้งสองฟากของแม่น้ำปิง หลุกจะหมุนอยู่ตลอดทั้งกลางวันกลางคืน พอถึงช่วงน้ำหลาก ไม้ซุงไหลมากก็พังหลุกหายลงไปในสายน้ำปิง พอหมดหน้าฝน น้ำไหลตามปกติ ก็สร้างคันขึ้นใหม่ ริมฝั่งปิงจึงเป็นแหล่งปลูกพืชผลต่างๆมากกว่าแหล่งอื่น

6.ทำน้าอุโบสถหรือทำน้าอันเป็นมงคลในการล่องเรือ ในสมัยนั้นมีทำน้าอุโบสถที่เห็นก็คือ “ทำน้าวังสิงห์คำ” ตรงข้ามทำน้าวัดศรีโคง เป็นอุโบสถหลังใหญ่สร้างด้วยไม้สักทั้งหลัง มีลวดลายแกะสลักมีห้องกว้างขวาง จะใช้ในการบวชพระ บวชเณร หลังจากเมื่อเกิดน้ำท่วมใหญ่ได้พัดเอาอุโบสถพังทลายลง จากนั้นก็ไม่เห็นการสร้างขึ้นแทนอีกเลย ผู้ที่ใช้เรือล่องในยุคนั้น มีสิ่งจะหลายประการ ฟังกระทำ ขณะที่เรือล่องสู่ภาคกลางของประเทศ ก่อนจะล่องเรือก็ทำพิธีบวงสรวง ขอขมาเจ้าที่ เทวดารักษาทำน้า ที่ชาวเรือจะแวะขอประพรมน้ำมนต์จากตุ้หลวง วัดชัยมงคล เพื่อเรือเข้าสู่แก่งต่างๆ ได้อย่างปลอดภัย จึงมีชื่อเรียกว่า “ทำเรือวัดชัยมงคล”

7.ทำเรือที่ใช้ในกิจกรรมอย่างอื่น ทำน้าประเภทนี้แบ่งย่อยลงไปเป็นทำน้าผูกขาดเฉพาะ และทำน้าเอกชน ที่ว่าเป็นทำน้าผูกขาดนั้น คือ ทำน้าที่ใช้เฉพาะเจ้านายราชภูธรธรรมดาจะไปใช้ไม่ได้ คือ “ทำน้าคุ้มหลวง” เป็นทำน้าที่อยู่ติดกับคุ้มหลวงของเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ของพลตรีเจ้าแก้ววรัญ เป็นทำน้าสำหรับช้างของเจ้าหลวงลงอาบน้ำ ช้างหลายเชือกจะลงไปอาบน้ำพร้อมๆ กัน โดยมีความรู้ช้างเป็นผู้ลงไปกับช้าง ทำความสะอาดถูเรือนร่างของช้างให้ผ่องแผ้วทำอาบน้ำช้างมีอยู่สองแห่ง คือ ทำน้าต้นลำไย กับ ทำน้าคุ้มหลวง

ส่วนทำน้าสำหรับเอกชน เช่นของ ห้างบอร์เนียวและห้างทองบอมเบย์ นั้นก็มีต่างหาก ซึ่งมีชื่อว่า “ทำน้าห้างบอร์เนียว” ตั้งอยู่ตรงข้ามสำนักงานของบริษัทบริษัทบอร์เนียวได้ถวายช้างเผือกแก่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 หนึ่งเชือก ซึ่งเป็นช้างคู่บารมี มีพระนามว่า “พระเศวตคชเชชดิลก” อันเป็นช้างประวัติศาสตร์สำคัญเชือกหนึ่งของไทย

ทำน้าของกรมป่าไม้ ซึ่งตั้งอยู่ที่สำนักงานป่าไม้จังหวัดเชียงใหม่ เป็นทำน้าที่คู่กับเชียงใหม่และมีความสำคัญในทางประวัติศาสตร์ในการเสด็จกลับมาเยี่ยมบ้านเกิดเมืองนอน ของพระราชชายาเจ้าดารารัศมี เมื่อ พ.ศ.2451-2452

เอกสารอ้างอิง

หนังสือสารานุกรมไทยภาคเหนือ

สืบค้นข้อมูลโดย กลุ่มวิชาภาษาไทย

โรงเรียนไชยโรจน์วิทยา,เอกสารประกอบการกิจกรรมล่องเรือสำรวจสภาพลำน้ำปิง

พลาแม่น้ำปิง

จักรพงษ์ คำบุญเรือง

jakpong@chiangmainews.co.th